



Nevét hiába keressük a lexikonokban, az utcanévtáblákon vagy a napi hivatkozásokban. Másfél millió magyarnak írt és szerkesztett újságot száz évvel ezelőtt Amerikában, ami – úgy tűnik – feledhető érdem ahhoz, hogy emlékezetünket terheljük vele. De talán még sincs egészen így...

A történetet ezúttal kezdjük a végén, s lapozzunk bele 1913 tavaszának magyar nyelvű amerikai újságjaiba. *Pittsburgi Híradó, Buffalo és Vidéke, Amerikai Magyar Hírlap, Amerikai Magyar Népszava, Dongó, Magyarok Vasárnapja...*

– nincs egyetlen lap, amely ne tekintené személyes gyászának s egyben az amerikai magyarság egészét érintő csapásnak az ötvenesztendő Kohányi Tihamér halálát. A nekrológíróknak semmi kétségük afelől, hogy az ó- és újhaza magyarsága még évszázadok múltán is hálás szívvel fog visszaemlékezni Kohányira, mint arra a személyre, aki a legtöbbet tette a kivándoroltak egzisztenciális sikeréért, s aki példamutató módon harcolt nemzettudatuk, kultúrájuk megőrzéséért. A cikkek patetikus hangvétele jóval túlhalad az ilyenkor szokásosan, részben mert őszinte megrendülést mutat, másrészt mert helyenként egyenesen Kohányi apoteózisát nyújtja. A jövő történetírás aranybetűs oldalait vetítik elénk, a soha nem feledés örökkévalóságát... Nos, mindebből eddig semmi sem valósult meg: még száz év sem telt el, s

Kohányi Tihamér beköltözött a nagy ismeretlenek panteonjába.

Életének első korszaka tipikus dzsentri kalandorozat, amely – mint Kende Géza, az amerikai magyarok összefoglaló történetének első históriása fogalmazott 1927-ben – Mikszáth tollára való. Írásunk hőse egy sárosi udvarházban nőtt fel, cigányzenére mulatozó, kártyázó urak között. Aztán következett Pest, a jogi egyetem, az akkori jurátusi világnak megfelelő, forrófejű politikai kiruccanásokkal, s következtek persze a kávéházak: adott ő zálogba családi ékszert, megóvatolták az ő váltóját is, mint oly sok hasonló fiatal társáét, s ő is ott hevült, amikor sivalkodó- kacagó színésznők lovait fogták ki épp a forrószívű uracsok, hogy maguk húzzák az ünnepelt primadonna kocsiját. Nem volt ő jó tanuló – hogy is lehetett volna olyan tempók mellett? S amikor visszatért szülőföldjére, hogy valami állást vállaljon, hát bizony folytatódott a Pesten megszokott kicsapongások, amit csak hitelekől, uzsorakamatokkal megterhelt váltókkal lehetett ideig-óráig finanszírozni. Feltűnt különböző újságoknál, megjárta a fővárosi és a vidéki redakciók szivarfüstös szobáit, még lapkiadással is próbálkozott, vagyis elmondható, hogy kitapasztalta a sajtó korabeli fortélyait, ám anyagi sikerekkel mindez egyáltalán nem kecsegtetett. A teljes ellehetetlenülésen már a párbajok sem segítettek, így nem maradt más hátra, mint a kor egyik legdivatosabb menekülési programja: irány Amerika. Igaz, ez elsősorban nem az úri népek, a lecsúszott osztályok ambíciójának számított, hanem a zsellérek, a földmunkások, avagy a politikai menekültek és a mindenféle kalandorok reménysugaraként ragyogott a távoli horizonton, de Kohányi immár volt annyira szegény és kétségbeesett, hogy ráfanyalodjon a „kalandra”, s megpróbálhassa. 1889 őszén érkezik Brémába (nem a fiumei útvonalat választja), zsebében 80 dollár, bőröndjében egy öltözet ruha, néhány ing és 24 gallér, ezzel a „vagyonnal” hajózik be az Újvilág felé tartó óceánjárók egyikébe. A Lloyd társaság Saale nevű gőzösén, a fedélközön utazik.

Az első adat, amit amerikai tartózkodásáról ismerünk, hogy november 12-én meglátogatja a New York-i magyar egyletet, és összes pénzének, vagyis az utazás költségei után megmaradt négy dollárjának a nyakára hág. Nem halogatható tehát tovább, hogy valami munkát vállaljon, és van is munka bőven, lehet például csillét megrakni – amerikai magyar szóval: ladolni – az egyik pennsylvaniai bányatelepen... Kohányi megjárta a korabeli kivándoroltak minden poklát, s a sárosi úri fiú a saját testén érezte az embert próbáló valóság ezernyi változatát. Utólag azt is mondhatnánk – és két évtized múltán ő maga is hajlott erre a magyarázatra –, hogy az ott élő magyarság legtekintélyesebb lapjának szerkesztőjeként később nagy hasznát látta ezeknek a tapasztalatoknak. Érdemes még kicsit elidőzni önéletírásánál, s feleleveníteni például azt a korszakot, amikor könyvekkel házaló gyalogárusként (pedlerként) igyekezett karriert csinálni. „Így házról házra, faluról falura járva, megösmertem a viszonyokat, belenéztem az életbe, a szegény emberek életrendjébe, szokásaiba. Nem volt valami kellemes munka, az igaz. Téli víz idején havat, sarat taposni, járatlan erdei utakon, két nehéz táskával, házról házra járva, a magyar–osztrák monarchia minden nyelvén kínálgatni a könyveket; kipuhatolni, micsoda náció, micsoda vallásfelekezet az, ahová bekopogok. Néhol még a gyereket is kellett ringatni, hogy az asszony egy szép házi áldást megvegyen. Természetes, hogy a magam kosztján éltem, megvásároltam a húst, a hozzávalót a »kompánia stór«-ban, és saját kezűleg megsütöttem

vagy megfőztem. Jó szerencse, hogy a dolgot úgy fogtam fel, amint kellett, éreztem azt, hogy ezen idő alatt többet tanulok, többet látok, mint az egész addigi életemben. Megtanultam azt, hogy a szegény ember sorsa milyen nehéz, rájöttem arra, hogy ez az odahaza elhanyagolt nép milyen értékes része lenne a nemzetnek, ha másként bántak volna vele. Rájöttem arra is, hogy csak akkor fogok igazán boldogulni, ha így végigbarangolom az országot, és ezért ha néha-néha egy kemény deszkapadon kellett töltenem az éjszakát, nem vettem fel tragikusan a dolgot...”

Aztán mintha valami változni kezdene. 1891-ben már Clevelandben van, tavasszal megalakítja a helyi Magyar Ifjúsági Egyletet, színdarabot ír és rendez – ez volt az első magyar nyelvű színházi előadás Clevelandban –, Kossuth Lajos születésnapjára nagy ünnepélyt szervez, cikket ír a *Magyar Nemzet*be, egyszóval kezdik ismerni a nevét. Szerencsés egybeesés ez, hiszen ez az a pillanat, amikor a clevelandiak elhatározzák, itt az ideje, hogy saját újságjuk legyen, az addig ide-oda csapódó Kohányi pedig, úgy tűnik, végre elemében van, s a kezdeményezés élére áll. A lap kiadására alakult részvénytársaság azonban működésképtelen, lévén a részvényesek nem fizették be a vállalt összeget. Ám még nincs veszve semmi, mert egy bizonyos Rózsafy Mátyásnak sikerül kölcsönt szerezni, hatszáz dollárt, amitől a részvényesek fizetkedve is megnő, így 1891. november 12-én – s ez immár sajtótörténeti dátum – Kohányi Tihamér szerkesztésében megjelenik a

Szabadság
első száma. Ki álmodta volna akkor – persze magát, a gigászi terveket dédelgető Kohányit leszámítva –, hogy az eleinte hetente, majd hetente kétszer, 1906-tól pedig naponta megjelenő orgánumból a legnagyobb példányszámú amerikai magyar sajtótermék válik, s alapvető tájékoztató forrása lesz az időközben másfél milliósra duzzadt magyar emigrációnak? Miként azt sem gondolta volna senki – még maga Kohányi sem –, hogy a nehezen megszületett lap szerkesztője (és rövidesen tulajdonosa) attól kezdve, s közel húsz éven át az Újvilág magyarságának szellemi vezetőjének számít majd. Pedig a kezdeti években csak a bajok halmozódnak: Kohányit magára hagyják a részvényesek, elveszik tőle a lap nyomdáját, elviszik az egyetlen magyar betűkészletet, öt személy szerint is becsmérlik, támadják, még az előfizetők névsorát is el akarják lopni a konkurencia emberei. De kiderül, a Szabadság –mindenekelőtt Kohányi munkabírása és szorgalma – éppoly diadalmasan hárítja el a kistűlű gáncsoskodásokat, mint a nagyobb szabású akadályokat, s 1896-ban a lap magába olvasztja a New York-i

Magyar

Hírmondó

t, majd következik legerősebb ellenfele, a

Magyar Napilap,

amelyet 1909-ben integrál.

Kohányi laptulajdonosi magatartása igen sajátos, szinte önfeláldozó: például csak azokat a hirdetések közölte, amelyeknek tisztességes szándékáról, állításainak valódiságáról meg volt győződve. Sok-sok ezer magyarnak tett ezzel óriási szolgálatot, hiszen a korabeli hirdetések

között se szeri, se száma a fût-fát ígérő letelepedési és állásreklámoknak, amelyeknek szirénszavára tódult a kivándorlók hada. Aztán csak a hosszú utazások, a megtakarított pénzüket felemésztő ilyen-olyan költségek kifizetése után, ott a helyszínen szembesülhettek a valósággal, hogy a hirdetések ígérvényeiből semmi sem igaz. Ez a mentalitás ugyan jót tett a magyarok tömegeinek, nem tett viszont jót a Szabadság gazdasági stabilitásának. Kohányi még többszörös felülfizetések ellenében sem volt hajlandó elveiből engedni, s nem eresztette be lapjába a spekulánsokat, szédelgőket, csalókat. A megbízhatóság, ami ezáltal az újságot jellemezte, csak hosszú évek múltán lett a lap pénzügyi rentabilitásának pillére, ám a cechet addig Kohányinak kellett állnia. Hasonlóan konzekvens elvek szerint szerkesztette is a Szabadságot. A lap politikai irányultsága a magyarországi 48-as és Függetlenségi Párt vonalába tartozott, ami az Újhazában többek között azt jelentette, hogy meg kellett küzdeni – és az évek múlásával végül is eredményesen – az Osztrák–Magyar Monarchia amerikai bürokráciáival, a Monarchia külképviseletének magyarellenes, a magyarokat folyamatosan diszkrimináló intézkedéseivel. De jelentette ez az irányvonal azt is, hogy a Szabadság a felekezeti egyenjogúságot hirdette, vagy azt, hogy az orgánum folyamatosan örködött az anyanyelv, a magyar kulturális tradíciók védelme fölé. A kossuthi hagyomány, az Amerikában – a pánszláv körök kivételével – minden nációnál tapasztalható Kossuth-kultusz ébrentartása, továbbá a magyar függetlenség eszméjének harcos ápolása az újság „alkotmányának” számított. A lap által képviselt eszmék – a kivándoroltak óhazai hozzátartozói révén – Magyarországot sem hagyták érintetlenül, így elmondható, hogy a Szabadság politikai befolyása itthon is érvényesült. Kohányi élt is ezzel az erővel, s nemegyszer arra buzdította a kitelepülteket, hogy hazaküldött levelükben – vagy épp anyagi lehetőségük mértéke szerint – agitáljanak a Függetlenségi Párt mellett, szavazatukkal, ténykedésükkel segítsék a párt sikerét. Mindezek vitathatatlanul hozzájárultak a Függetlenségi Párt 1906-os győzelméhez, ugyanakkor a sors különös fintora, hogy a Szabadság magyarországi terjesztését épp akkor tiltották be – Habsburg-ellenességre hivatkozó, erőteljes osztrák nyomásra –, amikor ez a politikai erő került kormányra Budapesten.

Nem beszéltünk még a Szabadság által képviselt tartalmi jellegzetességek egyikéről, s ez talán – minden időfüggő, csalóka látszat ellenére – a leglényegesebb. Az újság tudniillik következetesen szorgalmazta, hogy a magyarok legyenek lojálisak új hazájuk, Amerika iránt. Ennek az eszmének a meggyökereztetése épp olyan – a lapnak s a kint élő magyarságnak egyaránt – hosszú távon megtérülő befektetés volt, mint a korrupst tartalmú hirdetések kigyomlálása a Szabadság oldalairól. Egyfelől tehát a nemzeti értékek megőrzése, másrészt viszont a befogadó állam tisztelete és becsülése adta azt a tartalmi tökesúlyt, amely a korabeli viszonyok háborgó vizein fenntartotta az orgánumot. E kettős identitás propagandájának számos megnyilvánulása akadt, s a clevelandi Kossuth-szobor ügye ugyanúgy beletartozott, mint az Amerikai Magyar Szövetség létrehívására irányuló törekvés. Kohányi Tihamér hivatalos, nemzeti zászlót követelt – sikerrel – a magyar politikai vezetéstől az Amerikában élő magyarok számára, hogy azt a lobogót – nemzeti hovatarozásuk ékes szimbólumaként – minden jelentős rendezvényükön felmutathassák, az Újhazában megtelepült magyarokat viszont arra szólította fel, hogy anyanyelvük buzgó ápolása mellett sajátítsák el az angolt, s minél alaposabban igyekezzenek kiismerni magukat az Egyesült Államok törvényeiben, hivatalos intézményrendszereiben. Nem számított következménye lett viszont mindennek, hogy a helyi

nyelvben és a helyi viszonyokban mind otthonosabban mozgó magyarok visszatelepülési vágya – melyet Kohányi lapja is igyekezett motiválni – egyre csökkent. Egyébiránt Kohányi távlati célkitűzése az volt, hogy a meggazdagodott, a demokratikus eszmék és gyakorlat által megizmosodott magyar tömegek egyszer mintegy „felszabadítóként” térjenek vissza az óhazába és vívják ki annak függetlenségét. Albert Tezla tette közzé 1987-ben báró Ambrózy Lajos washingtoni nagykövetségi tanácsos jelentéseit, amelyek az ún. animus redeundira irányultak, vagyis – 1907 és 1909 között – azt vizsgálták, hogy a kivándoroltak második generációjában megvan-e a kellő hajlandóság a visszatelepülésre. Csupán egy rövid bekezdés erejéig érdemes beletekinteni Ambrózy báró szociografikusmélységű feljegyzéseibe:

„1908. november 27., Cleveland. A South Lorain-i iskola, akárcsak a clevelandi, egy rendkívül szerény, csaknem szegényes helyiség a templom alagsorában. Éppen hittanoktatás folyt, amikor Silvestri konzullal beléptem. Felolvastattam valamit a gyerekekkel, és úgy találtam, hogy valamennyiüknek – azoknak is, akik Amerikában születtek – kifogástalan a magyar kiejtése. Ezután kb. 10 gyereknek kérdéseket tettem föl. Már akkor feltűnt, hogy ha a gyerekek nem voltak biztosak benne, melyiküket kérdezem, Csurgovics plébános az illető fiút Frenkie-nek, Johnnie-nak, Mike-nak szólította, nem pedig magyar néven. Két fiú sem a születési helyét nem tudta, sem azt, hogy milyen vármegyében van a falujuk. Egy itt született fiútól megkérdeztem, hová valók a szülei. »Az ócountryből jötek ide.« Hogy hívják az ócountryt magyarul? »Nem tudom.«... Ezután megkérdeztem Csurgovicsot, mi a véleménye a gyermekek nemzeti érzületéről, ... hogy azok a fiúk, akiket maga a papjuk is Mike-nak és Johnnie-nak szólít, akik egymással angolul beszélnek, s egyikük-másikuk sem a születési helyét, sem hazája nevét nem ismeri, tudatában vannak-e annak, hogy magyarok, vajon ezek a gyerekek vágnak-e Magyarországra, lehet-e még belőlük Magyarország polgára. Csurgovics tisztelendő kicsit tétovázva azt felelte, erre a kérdésre általánosságban sem igent, sem nemet nem lehet mondani, minden eset más. Amerika asszimiláló ereje nagyon jelentős. Ez tagadhatatlan. Tulajdonképpen a szülőktől függ. Ha azok ápolják gyermekeikben a nemzeti érzületet, úgy remélhető megőrzésük a nemzet számára. Másképp kevés a kilátás a második nemzedék megtartására...”

